

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за спеціалізацією «Міжнародний банківський бізнес»
на тему:
«Заощадження населення як джерело формування
ресурсної бази банків країни»

Виконав: студент 4 курсу, групи 2К
Факультету фінансів та банківської справи

САФТА С.П.

Керівник: к.е.н., ст. викладач

РАДОВА Н.В.

ОДЕСА - 2021 року

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Однією з особливостей банків заключається у формуванні ресурсної бази за допомогою залучення невластних коштів для ведення своєї комерційної діяльності. Процес залучення ними коштів контролюється і регламентується Центральними банками відповідних держав. В Україні цю функцію виконує Національний Банк України.

Банки вправі залучати гроші в вигляді депозитів та відкривати для них рахунки від населення, організацій та підприємств чи інших банків. Основними типами грошей, що можуть залучати банки, є депозити, які банк залучає від своїх клієнтів, та кошти отримані банком за допомогою випуску власних депозитних та ощадних сертифікатів.

Процес формування своїх ресурсів є дуже важливим елементом політики банку. Активні операції банку історично визначалися головним чином формуванням ресурсної бази. Важливість процесу залучення депозитних коштів проявляється у залежності стійкості функціонування банку від правильності та ефективності проведення депозитних операцій. Таким чином, проблема збільшення ресурсної бази і стабілізації шляхом результативного управління джерелами коштів має велике значення та завжди є актуальною.

Тема дослідження є актуальною через велику важливість банків у економіках країн, що розвиваються, де банківські установи часто являються єдиним організованим фінансовим ринком. З їх допомогою відбувається перерозподіл капіталу, перетікання заощаджень населення в корпоративні інвестиції.

У цих умовах проблема формування ефективної депозитної політики комерційних банків стає надзвичайно актуальною не тільки в теоретичному відношенні, але і для господарської практики.

Продовжує діяти цілий ряд факторів, які перешкоджають розвитку ефективної депозитної політики.

Особливе місце серед них займають: низька капіталізація банків, обмеження грошової маси в обороті, доларизація заощаджень. Особливо явно зазначені проблеми проявляються в регіонах, що характеризуються недостатнім рівнем розвитку традиційних для банківського сектора ресурсних джерел.

Всі ці обставини зумовили актуальність теми дипломної роботи.

Огляд літератури з теми дослідження. Питання заощаджень лежить в центрі взаємозв'язку формування, зростання та оптимізації ресурсів українських банків. Дослідження проблеми формування ресурсної бази банків за допомогою заощаджень населення проводили в своїх працях такі вітчизняні вчені, як О. Іваницька, В. Тропіна, А. Вожжов, О. Морозов, І. Вядрова, В. Борсук, В. Булавинець, Д. Нехайчук та ін., а також видатні зарубіжні вчені А. Маршал, С. Майер, Д. Вандер, Д. Кохен тощо.

Але треба зазначити, що досі існує багато недосліджених проблем, так як в теорії заощаджень ще є багато суперечностей.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є обґрунтування принципів роботи банківської установи щодо формування своїх ресурсів та з'ясування місця заощаджень населення в утворенні банківського капіталу, і визначення економіко-фінансових факторів, що сприяють збільшенню заощаджень населення в українських банках.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання наступних завдань:

- розкрити сутність, класифікація та специфіка заощаджень населення;
- дослідити форми накопичення заощаджень населення комерційними банками;
- охарактеризувати місце і значення заощаджень населення у ресурсному потенціалі комерційних банків;
- проаналізувати поточний стан заощаджень населення у українських банках і чинники, які пов'язані з їх формуванням;
- з'ясувати особливості гарантування вкладів населення в банківській системі;
- виявити вплив пандемії вірусу SARS-CoV-2 на формування та роль заощаджень населення;
- дослідити та адаптувати зарубіжний досвід у сфері залучення грошей населення на депозити;
- визначити перспективи підвищення довіри населення до банків в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процеси залучення заощаджень населення банками України.

Предметом дослідження є науково-методичні підходи та практичні аспекти залучення заощаджень населення банками.

Методи дослідження. Методологічну основу дипломної роботи складають положення економічних теорій сутності заощаджень населення, базові положення економічної теорії, критичне осмислення робіт дослідників щодо місця заощаджень населення в ресурсній базі комерційних банків, чинне законодавство України. У роботі використовували різні методи, серед них: методи аналізу та синтезу, статистичні методи, методи кореляційно-регресійного аналізу та порівняльний аналіз динамік показників.

Інформаційна база роботи. Інформаційну базу для написання дипломної роботи складають закони України, законодавчі та нормативні акти, нормативні документи Національного банку України та банківських установ, статистичні дані АУБ та Державного комітету статистики, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано тези на тему «Заощадження населення як джерело формування ресурсної бази банків України» у VI Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання

розвитку, досягнення та інновації», присвяченій 100-річчю Одеського національного економічного університету та 85-річчю кафедри банківської справи.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок друкованого тексту, містить 7 таблиць та 14 рисунків. Список використаних джерел нараховує 72 найменувань та займає 7 сторінок. Додатки складаються з 1 додатку та займають 1 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи формування заощаджень населення**» було досліджено, що на сучасному етапі розвитку світових фінансових і товарних ринків, формування заощаджень є важливим фактором, що сприяє впевненості населення в майбутньому та економічному зростанню. Сформульоване таке визначення: заощадження - це частка чистих сукупних доходів населення, яка формується за рахунок скорочення особистих витрат, спрямовується на нагромадження фінансових і нефінансових активів, та призначена для підвищення власного споживчого стандарту у майбутньому. Залежно від форми розміщення заощадження поділяють на організовані та неорганізовані. Класично мотиви формування заощаджень розділяють на три групи: фінансово-економічні; соціальні; психологічні.

Відповідно до характеристик форм залучення заощадження домогосподарств розглядають такі їх форми: вклади до запитання, строкові депозити, облігації та ощадні сертифікати.

За результатами досліджень виявлено наявність суперечностей між значимістю заощаджень населення для формування ресурсної та підтримки ресурсної стійкості банків, з одного боку, та привабливістю банківських депозитів як форми утримування заощаджень населення, з іншого боку.

У другому розділі «**Аналіз чинної практики залучення заощаджень населення банками України**» проведено оцінку поточного стану заощаджень населення в українських банках та чинників, що пов'язані з їх формуванням. Виявлено, що важливим чинником зростання обсягів депозитного ринку в Україні є зростання грошових доходів фізичних осіб, що за умови відсутності фінансового ринку як альтернативи інвестування визначає депозитні вклади як головне джерело портфеля активів.

Розглянуто макроекономічні показники в Україні протягом останніх 5 років, які мають вирішальний вплив на створення заощаджень. Проаналізовано структуру доходів населення як головне джерело формування заощаджень населення в Україні за період 2016-2020 рр. В Україні впродовж 2016-2020 років частка заробітної плати постійно перевищувала соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, що є позитивним явищем. У 2016-2020 рр. як номінальна, так і реальна заробітні

плати зростали. У 2016-2018 рр. річні темпи зростання середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні не були нижчі за 23%, а впродовж 2019 та 2020 років знизились до 10-18%, у той час як зростання реальної зарплати стабільно складало на 10% менше.

Пропозиції банківських установ щодо депозитних операцій можуть бути одним із напрямів зменшення рівня доларизації в Україні та переваги заощаджень в гривню замість іноземної валюти.

Досліджено, що аналізований період з 01.01.2017 р. по 01.01.2021 р. загальні депозити банківської системи України постійно зростали, та збільшились на 524,6 млрд. грн або на 69,5 % на кінець періоду порівняно з його початком.

Визначено, що протягом останніх 5 років присутня тенденція щодо зменшення чисельності вкладників фізичних осіб в українських банках показник й досі перевищує показники країн з низьким та середнім доходом. Станом на 01.01.2021 кількість вкладників в Україні перевищує показники країн з низькими та середніми доходами на 66% або на 518,5 вкладників на 1000, тоді як перевищення станом на 01.01.2017 складало 219%.

Виявлено, що політика оплати праці та пенсійного забезпечення – досить могутній інструмент впливу держави на форсування заощаджень. Регулювання цін і тарифів органами державного управління в сучасній Україні істотно впливає на формування заощаджень.

Досліджено період з 01.01.2016 по 01.01.2021 та виявлено, що коефіцієнт покриття вкладів ресурсами ФГВФО складає лише 2,6%, що відповідає рівню з іноземних систем.

Можна зазначити, що доходи населення в 2020 р. досягли 3 972,4 млрд грн., а витрати в загальному становили 3989,4 млрд грн., звідси слідує, що заощадження домогосподарств України скоротилися на 17 млрд грн. порівняно з 2019 р. Враховуючи данні загальних доходів і витрат за 2018 р., що становили 3 248,7 млрд грн., видно, що дохідно-витратна стаття домогосподарств має тенденцію до збільшення.

Підводячи підсумки аналізу впливу пандемії, зазначимо, що в порівнянні з іншими економічними кризами минулих років, криза COVID-19 характеризується зростанням попиту на ліквідні активи і зростанням депозитних вкладів населення значними темпами.

У третьому розділі **«Напрями вдосконалення діяльності банків щодо мобілізації заощаджень населення»** доведено, що заощадження населення є важливим фактором стримування економічного спаду під час економічних криз, адже вони допомагають людям уникнути зависокого скорочення споживання за рахунок заощаджень попередніх періодів. Оскільки підвищення обсягів заощаджень є важливим фактором зростання достатку населення, відповідно до світового досвіду пропонується низка пріоритетних для України напрямів щодо підвищення ефективності їх залучення: інституціональний, інструментальний, гарантійний, освітньо-інформаційний.

Дослідивши світові тенденції необхідним фактором зростання організованих заощаджень виявлено наявність у населення довіри до фінансово-кредитного сектору та банківської системи зокрема. Протягом останніх років спостерігається стале зростання довіри до банків у населення, що виражається у стабільному зростанні обсягів депозитів фізичних осіб у банках. Проте на сьогодні серед вкладів населення присутня негативна тенденція щодо зростання частки депозитів до запитання. Також рівень доларизації депозитів є досить високим, що збільшує залежність економіки та є системним ризиком.

Виходячи з світового досвіду важливими вважаємо дії держави та НБУ щодо підсилення контролю над банківським сектором вимагаючи від банків підвищення їх прозорості, важливою складовою якої наряду з наданням фінансової, є надання нефінансової інформації щодо стратегій управління ризиками, їх параметрів, та також оцінки фінансових інструментів банку. Також до важливих чинників можна віднести удосконалення маркетингової стратегії наряду з підтриманням своєї репутації шляхом допомоги своїм клієнтам при скрутних ситуаціях.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було розглянуто теоретичні основи формування заощаджень домогосподарств та їх перетворення у ресурси комерційних банків, приведено та обґрунтовано рекомендації стосовно оптимізації процесів заохочення грошових коштів населення на депозити у банках. На основі дослідження приведено список висновків та пропозицій, які відображають вирішення завдань кваліфікаційної роботи відповідно до поставленої мети.

1. Більшість науковців-економістів розуміють визначення заощаджень як частку доходу, яка не споживається. Розглянувши різних визначення сформованих в економічній науці сформовано таке визначення: «Заощадження - це частка чистих сукупних доходів населення, яка формується за рахунок скорочення особистих витрат, спрямовується на нагромадження фінансових і нефінансових активів, та призначена для підвищення власного споживчого стандарту у майбутньому. Виявлено, що специфіку заощаджень визначає ряд мотивів та чинників, що визначають ощадну поведінку населення. Серед мотивів виділено три їх групи: фінансово-економічні, психологічні та соціальні.

2. Головною формою організованих заощаджень виступають депозити у банківських установах. За результатами дослідження робимо висновок, що в сучасному світі конкурентоспроможність банку на ринку депозитів визначається не тільки високою відсотковою ставкою, а й зручними умовами та представленням різноманітних депозитних продуктів. Однак через відносно низьку фінансову грамотність та невисокий рівень доходів головними продуктами виступають строкові депозити та депозити до забезпечення.

3. Специфіка банківської діяльності перш за все визначається можливістю та необхідністю залучення банками грошових коштів клієнтів. Серед них заощадження домогосподарств розміщені у виді депозитних вкладів до банків є одним з важливіших джерел їх залучених коштів. За результатами дослідження видно, що на 01.05.2021 депозити фізичних осіб складають 42% усіх залучених коштів банків і посідає перше місце у структурі банківських зобов'язань. Таким чином видно, що заощадження домогосподарств мають значний вплив на формування ресурсної бази комерційних банків.

4. В результаті проведення аналізу поточного стан заощаджень населення робимо висновок, що на заощадження домогосподарств в Україні впливають низькі рівні чистих доходів населення, що унеможлиблює створення значних ресурсів для їх перетворення на інвестиційні ресурси. Також в структурі доходів населення переважає заробітна плата, що є позитивним показником, однак наступним значним джерелом доходів виступає соціальна допомога, що є негативний вплив та підвищує навантаження на економіку. Це дає можливість зробити висновок про необхідність реформування системи соціальних виплат. Виявлено, що середня реальна заробітна плата населення з 2016 по теперішній час мала тенденцію щодо стабільного зростання. Це стало однією з головних причин стабільного зростання обсягів депозитів фізичних осіб. У структурі строковості протягом досліджуваного періоду стабільно зростали депозити населення на вимогу, що має збільшує ризик ліквідності у комерційних банках.

5. Україна довгий час відчувала проблему недовіри фізичних осіб до банків, але останнім часом через діяльність ФГВФО довіра почала відновлюватись. Наступним важливим кроком є надання на державному рівні нових повноважень Фонду, та підвищення контролю над проблемними банками. Пропонуємо рівень відрахувань прибутку НБУ для поповнення фінансових ресурсів ФГВФО визначати залежно від макроекономічної ситуації та дефіциту державного бюджету.

6. Під час кризи викликаною пандемією COVID-19 банки вперше за довгий час не стали каталізаторами економічного спадання. Навпроти, НБУ працюючи через банки допомагав рятувати економіку через надання пільгових умов для малих та середніх бізнесів під час карантинних мір. Однак, за результатами проведеного дослідження видно, що криза все-таки негативно вплинула на структуру заощаджень домогосподарств. Під час пандемії значно зменшилась частка строкових депозитів серед депозитів, що підвищує ризик ліквідності для банків.

7. Проаналізувавши пропозицію українських банків і вивчивши таку ж західних банків стало очевидно, що українські банки не використовують увесь потенціал. Відповідно до світового досвіду пропонується низка пріоритетних для України заходів щодо підвищення ефективності їх залучення: необхідно заохочувати конкуренцію на ринку кредитних послуг шляхом розвитку інфраструктури фінансового-кредитного ринку.

Збільшення різноманітності та якості фінансових послуг для населення, а також розробка нових способів для забезпечення диверсифікації заощаджень населення, цікавим прикладом чого, є європейський досвід впровадження будівельних ощадних кас. Також необхідним вважаємо впровадження політики протекціонізму щодо вітчизняних фінансово-кредитних установ, через складність прогнозування причинами чого є великі обсяги іноземного капіталу). За результати дослідження доведено важливість фінансової інклюзії як фактору зростання організованих заощаджень. Також важливим кроком є підвищення прозорості шляхом доступу до джерел фінансової інформації.

Дослідивши світові тенденції необхідним фактором зростання організованих заощаджень виявлено наявність у населення довіри до фінансово-кредитного сектору та банківської системи зокрема. Протягом останніх років спостерігається стале зростання довіри до банків у населення, що виражається у стабільному зростанні обсягів депозитів фізичних осіб у банках. В структурі депозитів наявні показники, що свідчать про ще занижку довіри до банківських установ. Виходячи з світового досвіду важливими вважаємо дії держави та НБУ щодо підсилення контролю над банківським сектором вимагаючи від банків підвищення їх прозорості, важливою складовою якої наряду з наданням фінансової, є надання нефінансової інформації щодо стратегій управління ризиками, їх параметрів, та також оцінки фінансових інструментів банку. Також до важливих чинників можна віднести удосконалення маркетингової стратегії наряду з підтриманням своєї репутації шляхом допомоги своїм клієнтам при скрутних ситуаціях. Проблему підвищення довіри населення до банків потрібно розглядати як загальноекономічну і вирішувати не тільки на рівні окремого банку, а й на рівні держави.